

ПРЕДЛОГ

СТАНДАРДИ ЗА ВИСОКОШКОЛСКЕ И УНИВЕРЗИТЕТСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

Увод

Стандарди за високошколске библиотеке намењени су библиотекама које раде у саставу универзитета и високих школа, са основном функцијом да подрже њихову образовну и научно-истраживачку делатност. У фокусу стандарда су корисници ових библиотека, студенти, наставно особље и истраживачи, као и шира јавност чије информационе потребе оне задовољавају.

Библиотека може да обавља библиотечко-информациону делатност ако поседује одређени број јединица библиотечко-информационе грађе и извора намењених за слободно коришћење, ако испуњава услове за рад у погледу простора, телекомуникационе и рачунарске опреме, библиотечко-информационих стручњака, ако је регистрована као установа за обављање делатности у складу с одредбама Закона о библиотечко-информационој делатности Републике Србије, ако испуњава и друге услове за рад утврђене у складу са усвојеним националним и међународним стандардима.

Према Члану 51 Закона о библиотечко-информационој делатности Републике Србије, високошколске установе су обавезне да оснују универзитетске и факултетске библиотеке ради подршке и унапређења образовног, истраживачког и научног рада студената, наставника, професора и истраживача. Оснивачи су дужни да библиотекама обезбеде библиотечку грађу, стручно особље, простор, опрему и буџет за рад. Високошколске и универзитетске библиотеке и библиотеке научноистраживачких института и установа део су јединственог библиотечко-информационог система Републике Србије.

Законом је дефинисано да се високошколске и универзитетске библиотеке као чланице универзитета повезују у библиографско-информациони систем универзитета и у јединствени информациони систем научних и технолошких информација у Републици Србији, у складу са законом и другим прописима.

Универзитетске библиотеке су централне високошколске библиотеке које: координирају библиотечко-информациону делатност на универзитету; координишу набавку библиотечко-информационе грађе и извора у оквиру универзитета; организују и усклађују рад система размене и међубиблиотечке позајмице библиотечко-информационе грађе и извора у земљи и са иностранством; координишу израду библиографија и електронских база података о високошколским наставницима, научним радницима и сарадницима универзитета; прикупљају, обрађују, чувају и дају на коришћење обавезни примерак библиотечко-информационе грађе и извора који настају и објављују се на универзитету

(укључујући дипломске, магистарске, мастер и докторске радове); усклађују, припремају, организују и спроводе програм обуке корисника – студената, доктораната и истраживача у области система комуникације у науци, коришћења информационих извора у оквиру библиотечко-информационог система Републике Србије, ауторских права и вредновања научног рада; успостављају и одржавају дигиталне репозиторијуме матичних високошколских установа који садрже дигитализоване дисертације, радове наставника, сарадника и студената, образовни материјал, дигитализоване публикације из фондова високошколских библиотека и други материјал од интереса за матичну установу; пружају стручну помоћ запосленима у библиотекама и информационим центрима у оквиру универзитета и учествују у њиховом сталном стручном усавршавању.

Факултетске библиотеке и библиотеке високих школа су део универзитетског библиотечко-информационог система, у оквиру којег обављају библиотечке функције специфичне за институцију која их је основала. Оне свој рад усклађују са матичним универзитетским библиотекама. Уколико немају материјалних и кадровских могућности за остваривање свих горе наведених функција, те функције могу пренети на матичне универзитетске библиотеке.

Све високошколске библиотеке треба да развијају своје збирке у складу са потребама институција којима припадају и да пружају услуге свим корисницима у складу са етичким кодексом струке, без обзира на њихову расну, националну, верску и културну припадност.

Како би успешно испуниле своју улогу, ове библиотеке треба да поштују стандарде којима се дефинишу основни критеријуми за оснивање, организацију и начин рада, чиме се омогућаје вредновање и упоређивање на националном и интернационалном нивоу.

1. Визија, мисија и циљеви

Библиотека треба да има јасно дефинисане визију, мисију и циљеве који су у сагласности са мисијом и циљевима институције – оснивача. Основна улога високошколских библиотека је да обезбеде информационе услуге као подршку учењу, истраживању и друштвеној улози високошколских установа којима припадају. Примарна улога библиотеке је да прикупља, обрађује, истражује, чува и даје на коришћење библиотечко-информациону грађу и изворе и да пружа приступ корисницима до свих врста информација. Програм рада, услуге и активности морају бити у складу са мисијом, визијом и циљевима.

2. Управљање

Начин управљања библиотеком дефинише се у оквиру организационе структуре институције – оснивача, која врши надзор над усклађеношћу рада библиотеке и потреба оснивача. Библиотека усклађује свој годишњи план рада и подноси извештај одговарајућем органу оснивача надлежном за библиотечко-информациону делатност.

Управник библиотеке мора имати најмање стручно звање библиотекара, одговарајуће радно искуство и способности руковођења и треба активно да учествује у планирању и реализацији наставних и истраживачких активности које су повезане са радом библиотеке.

3. Стручни кадар

У библиотекама високошколских установа раде квалификовани стручњаци за библиотечко-информациону делатност – библиотекарски са положеним стручним библиотечким испитом и стеченим вишим стручним звањима, књижничари и информатички стручњаци одговарајућих профила. У складу са брзим развојем и променама у области информационо-комуникационе технологије која драстично утиче на рад библиотека, као и са потребама изградње јединственог националног библиотечко-информационог система чији су високошколске библиотеке неодвојиви део, обавезно је да се библиотекарски високошколских библиотека редовно и континуирано стручно усавршавају, похађањем одговарајуће последипломске наставе и акредитованих курсева за професионално усавршавање.

4. Финансирање

Буџет библиотеке мора бити одговарајући како би могла да испуни своју мисију набавке, обраде и коришћења информационо-информационих извора свих формата и довољан за одржавање зграде и опреме, плате и стручно усавршавање библиотечких стручњака. Буџет треба да чини договорени проценат од укупног буџета институције, уобичајено је око 5%. Сва средства добијена донацијама или наплаћивањем библиотечких услуга користе се за унапређење услуга библиотеке, а управа библиотеке одговара за њихово ефикасно и наменско коришћење.

5. Библиотечке збирке

Збирка библиотеке је заједничка одговорност библиотеке и институције-оснивача. Нагласак треба да буде на квалитету а не на квантитету, а институција-оснивач мора бити укључена у процес избора нове и отписа застареле грађе. Фондом библиотеке сматра се физичка грађа која се налази у магацину библиотеке и сва дигитална и дигитализована грађа која се налази на библиотечким серверима или је из просторија библиотеке корисницима доступна преко интернета.

Минимални критеријуми за библиотечки фонд прописани су Правилником о стандардима и акредитацији високошколских установа и студијских програма. Минимални фонд факултетске библиотеке је 1.000 књига из области из које се изводи наставни процес. Од тога би требало да 25% књига не буде старије од пет година. Осим књига, библиотека мора имати и фонд научних и стручних серијских публикација, као и специфичне информационе изворе у складу са потребама реализације образовних и научно-истраживачких улога оснивача и у складу са Правилником за акредитацију

високошколских установа. Електронске публикације које су део библиотечног фонда налазе се на серверу библиотеке или установе оснивача, или се налазе на удаљеним северима, али су метаподаци о њима са линковима укључени у електронски каталог библиотеке. Приступ до комерцијалних електронских часописа и база података обезбеђује се преко Конзорцијума библиотека за обједињену набавку. На овај начин су Е-књиге и Е-часописи, у зависности од набавне политике библиотеке, укључени у библиотечки фонд.

У складу са политиком подршке отвореном приступу информацијама, библиотеке оснивају и одржавају или се укључују у већ постојеће дигиталне репозиторијуме са отвореним приступом, подстичу студенте и запослене да у репозиторијум похрањују дигиталне публикације и препубликације и подстичу коришћење постојећих релевантних репозиторија и других информacionих извора у отвореном приступу на светској мрежи.

Препоручен однос укупног броја библиотечких јединица на универзитету, односно високој школи, према броју студената би требало да буде усклађен са Правилником за акредитацију високошколских установа и да буде усклађен са програмима студија и бројем уписаних студената.

Како би збирка била актуелна треба редовно вршити тријаж и излучивати из фонда застареле материјале. Препоручен је отпис од 3 до 5% фонда, зависно од брзине застаревања научне литературе у датој области и броја примерака литературе која се више не користи у настави. Слабије тражен део фонда који није за отпис треба сместити на локације ван зграде библиотеке, како њене просторије не би биле загушене. Библиотека треба да поседује све важеће уџбенике, до пет примерака. Када уџбеничка литература престане да се користи, треба сачувати један до два примерка у оквиру библиотечке мреже матичне институције, а остале отписати. Потребно је и редовно проверавати линкове до електронских извора информација, уклањати неактивне и уносити промењене адресе на мрежи.

Библиотечка збирка мора бити организована тако да осигура ефикасну идентификацију и проналажење материјала и да обезбеди максималну интелектуалну и физичку доступност библиотеке и њених ресурса. Материјал мора бити обрађен према усвојеним стандардима у складу са националним законом о библиотечно-информационој делатности. Библиотека је дужна да своје податке о обрађеним публикацијама учини доступним свима, пожељно преко система узајамне каталогизације у оквиру Србије, и да свој фонд учини доступним путем међубиблиотечке позајмице под условима прописаним националним законом. Библиотека је обавезна да води електронски каталог и да обезбеди библиографску контролу продукције институције – оснивача. Уколико нема одговарајуће кадровске или материјалне могућности, те послове може пренети на матичну универзитетску библиотеку.

6. Услуге

Библиотека треба да пружа различите услуге које подржавају образовне и истраживачке активности институције – оснивача. Библиотечке услуге треба да подстичу ефикасно коришћење расположивих ресурса, и о пруженим услугама се води уредна статистика. Део услуга је и пружање информационих услуга и информационо описмењавање корисника, студената, младих истраживача и свих грађана који желе да се професионално усавршавају.

Правилник о коришћењу библиотечног материјала и радно време морају бити јавно доступни на сајту библиотеке и максимално прилагођени потребама корисника.

Радно време за кориснике факултетских библиотека мора бити најмање 50 сати, а за универзитетске библиотеке најмање 65 сати недељно.

Библиотека периодично истражује степен задовољства корисника њеним услугама и унапређује их у складу са захтевима корисника и материјалним могућностима.

7. Простор и опрема

Библиотека треба да буде смештена у посебној згради или у простору који је лако доступан потенцијалним корисницима. Потребно је да постоји простор за читаонице, посебне читаонице за групни рад, за смештај публикација, изложбени простор, копирница, радни простор за запослене, фоаје са простором за неформалну комуникацију корисника и санитарни чвор.

Простор се одређује према броју корисника, величини фонда и намени простора. Број места у читаоницама треба да буде у складу са бројем уписаних студената, а у складу са Правилником за акредитацију високошколских установа.

Библиотека треба да буде адекватно осветљена, заштићена од буке и прашине, како би корисницима пружила пријатан амбијент за рад. Обавезно је редовно одржавање зграде, опреме и хигијене.

Библиотека мора имати одговарајућу савремену информационо-комуникациону технологију која омогућава приступ електронским информационим изворима и сервисима свим корисницима, као и могућност репродукције за потребе корисника штампањем, скенирањем, фотографисањем итд. У оквиру библиотеке мора да постоји читаоница са најмање 20 рачунара за кориснике, погодна и за одржавање наставе у оквиру информационог описмењавања корисника.

Морају бити предузете све потребне сигурносне мере и мере контроле да библиотека, њена збирка и посетиоци буду адекватно заштићени у случају било какве инцидентне ситуације условљене елементарним непогодама или људским фактором.

8. Повезивање и умрежавање

Библиотеке високошколских установа део су библиотечко-информационог система Србије и треба да буду укључене у систем узајамне каталогизације, Конзорцијум за обједињену набавку, мреже дигиталних репозиторија и друге националне и међународне програме и пројекте којима се библиотечке услуге подижу на виши ниво, примерен друштву знања и којим се промовише општа доступност информационих извора. Библиотеке треба да имају и да редовно одржавају своју презентацију на интернету, са свим информацијама релевантним за кориснике, како би своје услуге могле да пружају и корисницима који студирају на даљину. Запослени у библиотекама треба максимално да се укључе у професионалне активности на националном и међународном нивоу, како би били оспособљени за побољшавање библиотечких услуга и смањење трошкова пословања.

Завршне одредбе

На основу Закона о библиотечко-информационој делатности Републике Србије, Правилника о стандардима и акредитацији високошколских установа и студијских програма и међународних препорука, Заједница библиотека универзитета у Србији је донела Стандард за високошколске и универзитетске библиотеке на Скупштини одржаној у Београду дана _____ и предлаже Министарству културе, информисања и информационог друштва, његово усвајање.